

Н.Н. Нурмухаметов¹
 К.Т. Ауезова¹
 М.Б. Султанова²

¹Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
²Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал, Қазақстан
 (E-mail: nurbahit@mail.ru, karlygash.uezova@mail.ru, mens-70@mail.ru)

Кәсіпорын тәуекелдерін басқарудағы ақпараттық технологиялардың ролі

Аннотация. Мақала кәсіпорындардың тәуекелін басқарудағы ақпараттық технологиялардың маңыздылығын анықтауға және сараптама жүргізуге бағытталған

Қазіргі уақытта ақпараттық технологиялар экономикалық, әлеуметтік және т.б. стратегиялық маңызды функцияларды атқарады. Сондықтан да, кәсіпорындағы ақпараттық технологиялардың динамикалық дамуын қамтамасыз ету үшін басқару механизмдерін тиімді пайдаланудың маңыздылығына талдау жасалды, сонымен қатар, аталмыш саладағы кәсіпорындардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін инновациялық басқару механизмдерін ажырата білу қажеттілігі сараланды, нәтижесінде тәуекелді басқаруда ақпараттық технологияларды эффективті түрде басқару жүйесін ұйымдастыру шараларын тиімді жоспарлау мүмкіндіктері талданды.

Мақалада қарастырылған басқару механизміне миссия, мақсат, міндеттер, принциптер, функциялар және басқару әдістері кіреді. Сонымен қатар, жоспарлау, ұйымдастыру, ынталандыру, үйлестіру, бақылау механизмдері сипатталды және басқару механизмдерін қалыптастыру жолдары ұсынылды. Инновациялық басқару механизмдері де ақпараттық технологияларды пайдалану тарапынан алға жылжу көзі ретінде қарастырылды.

Мұндай жағдайларда, кәсіпорында тәуекел-менеджментті ұйымдастыруды бірыңғай жүйелі тәсіл шеңберінде жүзеге асыру қажет, бұл мынадай міндеттерді шешуді кешенді іске асыруды көздейді: тәуекелдерді басқарудың жалпы саясатын қалыптастыру, тәуекелдің қолайлы деңгейін, жол берілетін ысырапты айқындау; тәуекелдерді сәйкестендіру және олардың әсерін бағалау, тәуекелдерді саралау; тәуекелдерді басқару әдістемелерін айқындау; технологиялық талаптарды бекіту, операцияларға лимиттер белгілеу, ресурстар көлемі, қызметкерлердің өкілеттіктерін шектеу және т. б.; талаптар мен рәсімдердің сақталуын бақылау жүйесін қалыптастыру; тәуекелдің ағымдағы деңгейін, компанияның технологиялық, басқарушылық және қаржылық көрсеткіштерін талдау; талаптарға, лимиттерге және рәсімдерге түзетулер енгізу және т. б.

Түйін сөздер: тәуекелдерді басқару, менеджмент, ақпараттық технологиялар, тәуекел, коммуникация.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2789-4320-2022-2-167-175>

Кіріспе

Басшылар тәуекелдерді басқаруға көбірек көңіл бөлген сайын, олардың ұйымдары үнемі өсіп келе жатқан тәуекелдер тізімі бойынша

шаралар қабылдауы үшін жақсы мәліметтер мен ақпараттың қажеттілігін көреді.

Тәуекелдерді басқарудың көптеген бағдарламалары тәуекелдер туралы деректерді жақсырақ анықтап, жинап, талдай алады және

тәуекел сценарийлеріне жауап беруге дайындала алады, бұл күтпеген шығын оқиғасынан кейін жүргізілген түпкі себептерді талдаумен расталады. Бірақ жақсы жаңалық-есептеу техникасы мен тәуекелдерді басқару технологияларын дамыту, сонымен қатар үлкен деректерді, аналитиканы, мобильді қосымшаларды, бұлтты есептеулерді, кәсіпорын ресурстарын жоспарлауды пайдаланатын жаңа технологиялардың дамуы, тәуекелдер және жүйенің талаптары мен тәуекелдерді басқару үшін де маңызды. Бұл техникалық жетістіктер тәуекелдер жөніндегі менеджерлерге және қолданыстағы тәуекелдерді басқару бағдарламаларын жетілдірумен айналысатын немесе ұйымнан тыс адамдарға тәуекелдерді басқарудың тиімділігін арттыру үшін жақсы мүмкіндіктер туғызады [1].

АТ-ны компанияларды басқару жүйелерінде де, технологиялық процестерде де кеңінен қолдану тәуекелдерге байланысты АТ ұйымның барлық бизнес-тәуекелдерінің маңызды бөлігіне айналды. Егер қандай да бір жағымсыз оқиғалар орын алса, ат-тәуекелдерді басқарусыз ұйым ресурстардың артық шығынын күтеді және барлық қаржыландыру. Нәтижесінде, бұл тікелей шығындарға және тым жаңашыл болып көрінетін технологияларды пайдаланудан бас тартуға әкеледі және жеткілікті тексерілмеген. Сонымен, бәрі жоғалған коммерциялық мүмкіндіктермен аяқталады.

Әдеби шолу және зерттеу әдістері

Өнеркәсіптік кәсіпорындардың қызметіндегі тәуекелдерді басқару процесіне ақпараттық технологиялардың әсерін бағалау көптеген басқарушы ғалымдардың зерттеу объектісі болып табылады, тәуекелдерді азайтудың оңтайлы әдістерін таңдау цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы жағдайында өте күрделі процедура болып табылады, ал шағын, орта және ірі кәсіпорындар кең мағынада әртүрлі тәуекел түрлеріне тап болады [2-3].

Ғалымдардың пікірі бойынша» тәуекелдерді басқару « деп кәсіпорынды ықтимал

және болжанбаған тәуекелдер жағдайында, басқаруға жұмсалатын ең аз шығындармен қойылған мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз ететін оның жұмыс істеу нәтижесін түсіну керек [4-6]. Кез-келген кәсіпорынды басқару жүйесін қамтитын ақпараттық технологиялар [7-8] сонымен қатар ғылыми зерттеу объектісі болып табылады. Бұл ретте отандық кәсіпорындарда тәуекелдерді басқарудың тиімді жүйесін қалыптастыру өсіп келе жатқан ақпараттық технологиялар жағдайында тәуекелдерді басқарудың ғылыми әдістері мен қағидаттарына негізделген қатаң әдістеме мен Әдістемеге қарағанда тәжірибеге, ұқсастыққа, Стандартты шешімдер мен интуицияға көбірек сүйенетінін атап өту қажет [9-10]. Бұл тәсіл өнеркәсіптік кәсіпорындардағы тәуекелдерді басқару тиімділігін бағалауға теріс әсер ететін теріс бизнес-процестерге әкеледі, ақпараттық технологиялардың тиімділігін бағалау кезінде көптеген зерттеушілер мақсатты тәсілді қолданады [11-12].

Мақалаға материалдар дайындау барысында ғылыми әдістердің мазмұны және олардың осы мәселені зерттеуде қолданылуы зерттелді. Зерттеудің ғылыми нәтижелерін қалыптастыру үшін тәуекелдерді басқару теориясы мәселелері бойынша ғылыми әдебиеттерді шолу әдісі пайдаланылды, бұл үлкен ақпараттық ағынды талдау негізінде зерттеу объектісі қызметінің әртүрлі конфигурацияларында тәуекелдерді басқаруды бағалаудың әртүрлі теориялары мен әдістерін қолданудың мәнін ашуға мүмкіндік берді [13]. Тиісінше, мақалада пайдаланылған ақпараттық материал кәсіпорындардың шаруашылық қызметінің статистикалық деректері туралы ресми дереккөздерден, ғылыми-мерзімді журналдардан, оның ішінде жақын және алыс шетелдерден алынды.

Зерттеу әдісі ретінде іріктеу тәуекелдерді басқарудың тиімділігін талдау және басқаруда жүйелік әдісті қолданған кезде кәсіпорындарда ақпараттық технологияларды енгізу үшін ірі бизнес субъектілерін қамтиды. Мақсатты әдістерді қолдану ақпараттық технологиялар мен тәуекелдерді басқару процесінің элементтері арасындағы байланысты анықта-

уға көмектеседі. Сондай-ақ, экономикалық қызметті талдау үшін таңдалған үш жылдық кезең COVID-19 кезеңіндегі басқару жүйесінің даму тенденциясын көрсетеді, онда компания әлеуетті тапсырыс берушілермен құрылған басқару жүйесінің арқасында сәтті жұмыс істеді.

Тәуекелдерді басқарудың икемді және тиімді әдістерін қолдануды және өндірістік-шаруашылық қызметтің ерекшелігін ескере отырып менеджментті дамытуды талап етеді, бұл кәсіпкерлік қызметті кең ауқымда жүзеге асыратын шаруашылық жүргізуші субъектілердің тұрақты дамуын қамтамасыз ету үшін белгісіздікті басқару әдістерінің маңыздылығын түсінуге ықпал етеді.

Зерттеуді аяқтау кезеңінде графикалық модельдеу қолданылды, оның мазмұны өнеркәсіптік кәсіпорындардың стратегиялық тәуекелдерді басқару жүйесіндегі олқылықтарды анықтауға бағытталған.

Өнеркәсіптік кәсіпорындардағы тәуекелдерді басқарудың тиімділігіне ақпараттық технологиялардың әсерін бағалау экономика субъектілерінің шаруашылық қызметін басқару процесінде тәуекелдерді басқарудың негізгі кезеңдерін қамтитын жүйелі талдауды пайдалану арқылы жүргізілді.

Талқылау

Кез-келген заманауи компания үшін ақпарат негізгі ресурстардың біріне айналады, оны сақтау және дұрыс басқару бизнесті дамыту және әртүрлі тәуекелдер деңгейін төмендету үшін маңызды болып табылады. Ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету кәсіпорын үшін өзекті мәселе болып табылады.

Ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету кәсіпорынның ақпараты мен ақпараттық инфрақұрылымын жағымсыз әсерлерден қорғауға көмектеседі. Мұндай әсерлер кездейсоқ немесе қасақана, ішкі немесе сыртқы сипатта болуы мүмкін.

Мұндай араласулардың нәтижесі маңызды ақпаратты жоғалту, оны рұқсатсыз өзгерту немесе үшінші тұлғалардың пайдалануы болуы мүмкін. Сондықтан ақпараттық қа-

уіпсіздік-бұл бизнесті қорғаудың және оның үздіксіздігін қамтамасыз етудің маңызды аспектісі.

Ақпараттық технологиялардың тәуекелдерді басқару бағытында, нарықтағы жағдайын талдау, осы саладағы негізгі сегменттердің бөліп, талдаудың қажеттілігін көрсетеді. Мәліметтер бойынша, ақпараттық технологиялар нарығы IT-жабдықтау, бағдарламалық қосымшалар және IT-қызмет көрсету сегменттерінің жиынтығынан тұрады

Бүгінгі таңда әлемдік IT нарығының жалпы көлемі 3 (үш) триллион АҚШ долларына жақындады. IT әлемдік нарығының ең серпінді сегменті соңғы бірнеше жылда жыл сайынғы өсуі 6% - дан асқан бағдарламалық қосымшалар болып табылады. Сегменттің жиынтық көлемінің жартысынан көбі қосымшалардың әртүрлі санаттарын құрайды, қалғаны жүйелік бағдарламалық жасақтама мен даму құралдарына келеді. Бірлескен жұмысты ұйымдастыруға арналған қосымшалар санаты, әсіресе ішкі әлеуметтік желілер мен файлдарға ортақ қол жетімділік үшін шешімдер тез дамып келеді: олардың көлемі жыл сайын 20% - дан асады. Сондай-ақ, жыл сайын 8% - дан астам өсіммен деректер базасын басқару және Талдау шешімдерінің санаты қарқынды дамып келеді. Кәсіпорынның ресурстарын және клиенттермен қарым-қатынасты басқару шешімдеріне, сондай-ақ қауіпсіздік шешімдеріне үнемі жоғары сұраныс сақталды.

IT дамытудың стратегиялық бағдарламаларының ішінде бұлтты технологиялар, деректердің үлкен көлемін талдау, мобильді құрылғылар мен әлеуметтік медиа технологияларын корпоративтік ортаға интеграциялау ерекше орын алады. Осы технологиялар мен үрдістерінің жиынтығы үшін платформа «ұжымдық терминіне біріктірілген, оның дамуы алдындағы бірлікте жылдан жылға көп жылғы бизнес-модельдердің өзгеруіне әкеп соғады. Тәуекелдерді басқару жүйелерін құру кезінде мамандандырылған бағдарламалық құралдарды пайдаланбайтын кәсіпорындар, әдетте, үш негізгі проблемаға тап болады: тәуекелдерді басқару процесінің төмен динами-

касы, ақпараттың жеткілікті ашықтығының болмауы және жоғары шығындар. Бұл тәуекелдер мен оларды басқару мәртебесі туралы мәліметтер жедел түрде жаңартылмайтындығына байланысты: анықталған қауіптерді келісу және бағалау кезінде мамандар арасындағы байланыс көп уақытты алады. Өз кезегінде, ақпараттық технологияларды енгізу: басшылар мен мамандарды бірыңғай деректер банкі негізінде барынша толық, жедел және сенімді ақпаратпен қамтамасыз ету есебінен компанияны басқарудың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Ақпаратты өңдеу процестерін автоматтандыру, реттеу және компания қызметкерлерінің қажетті ақпаратқа қол жеткізуін жеңілдету арқылы істерді жүргізу шығындарын азайту. Қызметкерлердің жұмыс сипатын өзгерту, оларды күнделікті жұмыстан босату және кәсіби маңызды міндеттерге назар аударуға мүмкіндік беру. Басқарудың барлық деңгейлерінде ақша қаражатының түсуі мен жұмсалуды сенімді есепке алуды және бақылауды қамтамасыз ету. Орта және төменгі буын басшыларына өз бөлімшелерінің қызметін талдау және басшылық пен аралас бөлімдер үшін жиынтық және талдау есептерін жедел дайындау. Жеке бөлімшелер, филиалдар және орталық аппарат арасында деректер алмасудың тиімділігін арттыруға бағытталған. Ақпаратты өңдеудің барлық кезеңдерінде деректердің толық қауіпсіздігі мен тұтастығын қамтамасыз ету.

Егер жалпыдан жалқыға өтіп, осы ақпараттық технологиялар нарығының негізгі тұтынушылары мен инвестицияға тоқталатын болсақ, 2018 жылы ақпараттық технологиялар бюджетінің көшін бастап тұрған Amazon компаниясы \$13,6 млрд қаржыны инвестициялаған, сонымен қатар IT қолданысқа енгізу және дамыту мақсатында Google, Alphas және Walmart жеке \$12 млрд жақын қаржы жұмсаған. АТ-ға басқаларға қарағанда көп ақша жұмсайтын компаниялардың рейтингінде төртінші орында JPMorgan Chase қаржы холдингі 2018 жылы 9,2 миллиард доллар шығындармен орналасқан. Дәл осындай көрсеткіш Microsoft корпорациясында тіркелген. Bank of America-да жылдық IT — шығын-

дар \$8,4 млрд, Facebook — те — \$7,9 млрд, AT&T - \$7 млрд, Wells Fargo және Citigroup - \$6,6 млрд.

Қазақстанның барлық ақпараттық-коммуникациялық технологиялар нарығы 2019 жылы \$5,9 млрд құрады, оның ішінде \$3,5 млрд байланысқа және \$2,4 млрд – IT-нарыққа келді. Мұндай деректерді 2020 жылдың жазында Қазақстанның цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрілігі келтірді. Қазақстанның IT-нарығының 72% – ын \$2,4 млрд-қа мемлекет реттемейді, бұл \$1,72 млрд; қалған 28% - мемлекеттік органдар, квазимемлекеттік сектор және жер қойнауын пайдаланушылар, реттелетін және жартылай реттелетін нарықтар деп аталады.

Елімізде корпоративтік басқаруға қажетті АТ нарықтың дамуына және ондағылардың қолданысқа енгізілуіне қажетті себептердің бәрі бар. Негізгі материалдық техникалық база және адами ресурстар, бірақ олардың енжарлық танытуының негізгі себебі инвестициялық климат пен мемлекеттік заңнан тыс шектеулер болып табылуда.

Нәтижелер

Қазіргі уақытта Қазақстанда тәуекелдерді басқару жүйесін жетілдіруге байланысты мәселелерге компания акционерлері тарапынан да, компания басшылығы тарапынан да көп көңіл бөлінетінін көрсетті. Бұл факт тәуекел-менеджменттің Компанияның корпоративтік басқаруының ажырамас бөлігі болып табылатындығымен түсіндіріледі және стратегиялық жоспарлаудың тиімді жүйесін құруда және нәтижесінде қабылданған стратегияны іске асыру үшін жағдайларды қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Ағымдағы бір мәнді емес жағдай компаниялардан тәуекелдерді басқаруды үздіксіз жетілдіруді және оңтайландыруды талап етеді.

Зерттеудің негізгі нәтижелері:

- Бүгінгі таңда барлық компаниялар тәуекелдерді басқару жүйесін енгізуге көп көңіл бөледі. Компаниялардың 65% - ында тәуекелдерді басқару жүйесіне жауапты жеке

құрылымдық бөлімше құрылған. Тәуекелдерді басқару саясаты компаниялардың 94% - ында бекітілген.

- Компаниялардың 82%-ы стратегиялық мақсаттарға қол жеткізудегі тәуекелдерді басқару жүйесінің маңыздылығын түсінеді, бірақ соған қарамастан көптеген компанияларда тәуекел-менеджменттің даму деңгейі барынша формалды сипатқа ие бола отырып, айтарлықтай төмен деңгейде қалып отыр.

- Көптеген компаниялар стратегиялық және операциялық шешімдер қабылдау кезінде тәуекелдерді басқару құралдарын қолданады деп мәлімдейді, бірақ сауалнамаға қатысқан компаниялардың үштен бір бөлігі ғана тәуекелге тәбетті анықтады. Сонымен қатар компаниялардың 76% - ы жыл сайынғы негізде тәуекелдер тізілімін қалыптастырады.

- Компаниялардың 78%-ы тәуекелдер иелерін компанияның тәуекел-бейінін қалыптастыру процесіне белсенді қатысуға тарта отырып, тәуекелдерді бағалаудың сапалы әдістерін белсенді пайдаланады.

- Тәуекелдерді бағалауға сандық тәсіл компаниялардың тек 38% - ында қолданылады, бұл бекітілген әдіснаманың жоқтығын және/немесе статистикалық базаның жеткіліксіздігін көрсетуі мүмкін.

- Нарықтық тәуекелдерді басқарудың қаржы құралдары (опциондар, фьючерстер және т.б.) талап етілмеген күйінде қалып отыр: компаниялардың тек 27% - ы қаржы құралдарын пайдаланады, бұл қаржы құралдарының жергілікті нарығының дамымағандығымен,

оларды пайдаланудың салыстырмалы түрде жоғары құнымен, жоғары және желілік басшылықтың жеткіліксіз дағдылары мен білімдерімен, сондай-ақ осы құралдардың өзінде болатын қосымша тәуекелдермен түсіндірілуі мүмкін.

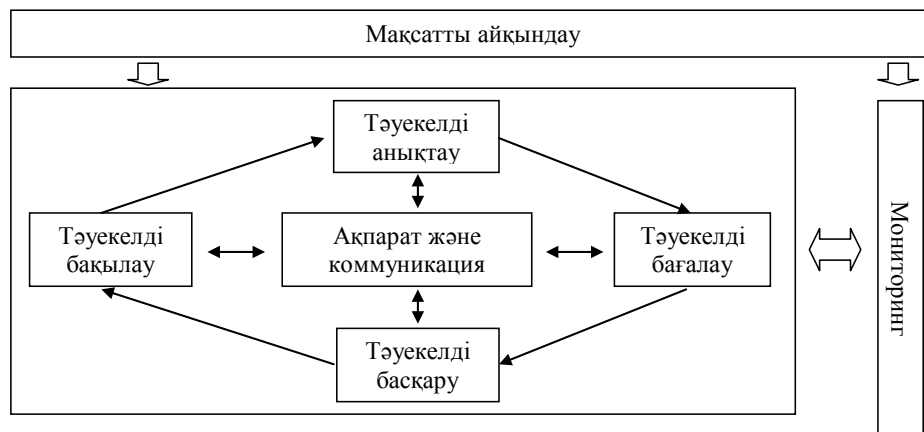
- 53% көптеген компаниялардың басшылығы тәуекелдерді басқару қағидаттары мен философиясын толық түсінбейді. Бұл тәуекелдерді басқарудың жүйесіз тәсіліне, біркелкіліктің болмауына, сондай-ақ тәуекелдерді басқару жүйесінің талаптарын елемеуге әкелуі мүмкін. Сонымен қатар, компания басшылары тәуекелдерді басқару саласындағы түрлі оқыту тренингтері мен семинарларға белсенді қатысатынын атап өткен жөн.

- АТ Компаниялардың 82%-ы тәуекелдерді басқару саласындағы корпоративтік мәдениет айтарлықтай төмен деңгейде екенін атап өтті, бұл тәуекел-менеджмент процесінде құрылымдық бөлімшелер арасында тиімді өзара іс-қимылдың болмауынан көрінеді және соның салдарынан ақпарат алмасу кезінде қиындықтардың туындауына алып келеді.

Жоғарыда аталған ақпараттарды негізге ала отырып тәуекелдерді басқару саясатын және моделін төмендегідей көрсетуге болады:

Суретте көрсетілгендей, тәуекелдерді басқарудың стандарттары негізінде тәуекелдерді табу, бақылау, бағалау және нәтиже негізінде шешім шығару қажеттілігі көрсетілген. Бірақ, бұл кескін тек жалпы барлық компанияларға қатысты. Әрине, әр кәсіпорынның жеке-кей ерекшеліктерін ескерсек, бір тәсілдің

Авторлар құрастырған:

барлығына сәйкел келе беруі немесе тиімділігі болуы мүмкін емес.

Қазіргі заманғы технологиялық шешімдерді қолдану айқын артықшылықтардан басқа, рұқсат етілмеген өзгерістердің немесе сезімтал ақпаратты ашудың әртүрлі қауіптерімен байланысты. Әдетте, мұндай қауіптерді жүзеге асыру қаржылық және операциялық тәуекелдерге әсер етумен қатар, ұйымның коммерциялық беделі мен имиджіне теріс әсер етуі мүмкін. Таңқаларлық емес, киберқауіпсіздік мәселелері соңғы екі жылда кибершабуылдардың құрбаны болған деп жауап берген ұйымдардың АТ басшыларының арасында ең өзекті тақырыптардың бірі болып табылады.

Қорытынды

Қортындылай келе, тәуекелдерді басқаруда ақпараттық технологиялар келесідей мүмкіндіктер кәсіпорынға келесідей мүмкіндіктер береді:

1. Тәуекелдерді басқаруды жоспарлау-жобаның Тәуекелдерін басқару бойынша тәсілдерді таңдау және қызметті жоспарлау.

Бұл процесс ұйымдастыру шешімдерін, жобаның тәуекелдерді басқару процедураларын кадрлармен қамтамасыз етуді, артықшылықты әдіснаманы таңдауды, тәуекелдерді сәйкестендіру үшін деректер көздерін, процедураларды орындау ережелерін қамтуы мүмкін. Белгісіздік пен тәуекел деңгейіне де, ұйым үшін жобаның маңыздылығына да сәйкес келетін тәуекелдерді басқаруды жоспарлау маңызды.

2. Тәуекелдерді сәйкестендіру-жобаға әсер етуі мүмкін тәуекелдерді анықтау және олардың сипаттамаларын құжаттау.

Ат-жобасының тәуекелдерін сәйкестендіру уақытында, бюджет шеңберінде және берілген сапада ат-жобаның орындалуына әсер етуі мүмкін тәуекелдер факторларының тізбесін жасаудан тұрады. Тәуекелдерді сәйкестендіруді жүзеге асыру компаниядағы ат процестерін түсінуді, АТ және жеке қолдау көрсетілетін бизнесті түсінуді, компаниядағы Ақпараттық, өндірістік және басқару процестерінің Негізгі

байланыстарын, олардың қоршаған ортамен және сыртқы Тараптармен байланысын талап етеді.

3. Тәуекелдерді сапалы бағалау-жобаның сәттілігіне әсерін анықтау үшін тәуекелдер мен олардың пайда болу жағдайларын сапалы талдау.

4. Сандық бағалау-тәуекелдердің пайда болу ықтималдығы мен жобаға әсерінің сандық талдауы. Сапалы бағалау кезінде ат-жобасының тәуекелдерін бағалау үшін қолданылуы мүмкін әрбір тәуекелдің деңгейін анықтау үшін бірқатар іс-шаралар орындалды. Ықтималдылықты бағалау әдісі ең көп таралған, ол екі факторға негізделген әр тәуекел үшін ықтималдық талдауын қолдана отырып есептеледі: пайда болу ықтималдығы және тәуекелдің басқарылу/әсер ету дәрежесі.

5. Тәуекелдерге ден қоюды жоспарлау-тәуекел оқиғаларының теріс салдарын әлсірету және ықтимал артықшылықтарды пайдалану бойынша рәсімдер мен әдістерді айқындау.

6. Мониторинг және тәуекелдерді бақылау-тәуекелдер мониторингі, қалған тәуекелдерді анықтау, жобаның тәуекелдерді басқару жоспарын орындау және тәуекелдерді азайту бойынша іс-әрекеттердің тиімділігін бағалау.

7. Кибер қауіпсіздік үшін криптолог мамандарға арнайы штаттар бөлу және қаржыландыру жұмысын жүргізу

9. Ақпараттық коммуникациялық технологияларға қажетті коммуникациялық инфрақұрылымды қалыптастыру және жүйелеу.

Соңғы жылдары ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы қазіргі заманғы бизнесті өте серпінді етті. Бұл кәсіпорын басшыларына ерекше талаптар қояды. Менеджерлері уақыт талабына сай «тұра» алатын ұйымдар айқын стратегиялық артықшылықтарға ие болады. Таратылған өндірісі бар кәсіпорындардың жұмысын тиімді қамтамасыз ету үшін Online режимінде кеңейтілген өндіріс және сату желілерін тиімді басқаруға мүмкіндік беретін Internet құралдарын қамтитын ақпараттық жүйелер қолданылады. Интранеттер компания қызметкерлері үнемі жұмыс істейтін не-

месе басшылық оларды таныстыруды қажет деп санайтын құжаттардың орталықтандырылған қоймасы ретінде сәтті қолданылады. Интранет уақытты үнемдейді, баспа құжаттары дайындау және тарату қажеттілігін жояды. Әрбір қызметкер қай жерде және қандай платформаны қолданатынына қарамастан, көптеген деректерге жүгіне алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Біріккен ұлттар ұйымы (БҰҰ). [Электронный ресурс] - URL: <http://www.un.org> (қаралған күні: 27.08.2021)
2. Высочина Е.В. Риск-менеджмент как инструмент управления компанией // ЭФКАРД: аудиторско-консалтинговая группа. [Электронный ресурс] - URL: <http://www.ecfard.ru/articles/index.php?item=26> (қаралған күні: 18.08.2021)
3. Зубахина Д. Эффект внедрения. [Электронный ресурс] - URL: <http://www.isgr.ru/ru/about/press/smi/special/index.php?from4=5&id4=295> (қаралған күні: 14.08.2021)
4. Қазақстандық интернет бизнес және мобилді коммерция қауымдастығы. [Электронный ресурс] - URL: <http://www.akib.kz> (қаралған күні: 14.08.2021)
5. ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі. [Электронный ресурс] - URL: <http://www.mic.gov.kz> (қаралған күні: 15.08.2021)
6. ҚР Ұлттық банкі. [Электронный ресурс] - URL: <http://www.nationalbank.kz> (қаралған күні: 17.08.2021)
7. ҚР ҰЭМ статистика комитеті. [Электронный ресурс] - URL: <http://www.stat.gov.kz> (қаралған күні: 12.07.2021)
8. Проспект третьего выпуска купонных индексированных облигаций НК «КазМунайГаз». - Астана, 2010. – 137 с. [Электронный ресурс] - URL: https://www.kmg.kz/uploads/documents/raiting/2010/prospekt_tretiego_vypuska_kuponnyh_indeks_obligaciy.pdf (қаралған күні: 27.08.2021)
9. Полякова С.В. Тәуекелге арналған IT-платформа. [Электронный ресурс] - URL: <http://www.fd.ru/topic/28171.html> (қаралған күні: 03.09.2021)
10. Ұйымдардың тәуекелдерін басқару. Интеграцияланған модель // «ПрайсютерхаусКуперс» ЖШС, Тредуэй комиссиясының демеуші-ұйымдарының комитеті. Ағылшын тілінен аударма: Делойт ішкі аудиторлар институтымен бірлесіп. - Москва, 2004. [Электронный ресурс] - URL: <http://nauka.x-pdf.ru/17raznoe/407248-1-upravlenie-riskami-organizaciy-integrirovannaya-model-kratkoe-izlozhenie-konceptualnie-osnovi-sentyabr-2004-komitet.php> (қаралған күні: 10.09.2021)
11. Халықаралық телекоммуникация одағы ресми сайты. [Электронный ресурс] - URL: <http://www.itu.int> (қаралған күні: 12.08.2021)
12. Халықаралық экономикалық форумы ресми сайты. [Электронный ресурс] - URL: <http://www.weforum.org> (қаралған күні: 13.08.2021)
13. N.D. Risk ITF framework. [Электронный ресурс] - URL: <http://www.isaca.org> (қаралған күні: 13.08.2021)
14. N.D. Risk management and risk profile guidelines for telecommunication organizations. [Электронный ресурс] - URL: <http://www.itu.int/rec/T-REC-X.1055/en> (қаралған күні: 14.09.2021)

References

1. Birikken ylftar yuimi (BYU) [the United Nations (UN)]. [Electronic resource] - Available at: <http://www.un.org> (Accessed: 27.08.2021)
2. Vysochina Y.V. Risk-menedzhment kak instrument upravleniya kompaniey, Sayt «EFKARD: ayditorsko-konsaltingovaya gryppa» [Risk management as a tool of company management, EFKARD: audit and consulting group]. [Electronic resource] - Available at: <http://www.ecfard.ru/articles/index.php?item=26>. (Accessed: 18.08.2021)

3. Zybakhina D. Effekt vnedreniya, Sajt kompanii ISG. [Electronic resource] - Available at: <http://www.isgr.ru/ru/about/press/smi/special/index.php?from4=5&id4=295>. (Accessed: 14.08.2021)
4. Kazakstandik internet biznes jane mobildi kommerciya kayimdagiginin resmi sajty [the Kazakhstan Association of Internet Business and Mobile Commerce]. [Electronic resource] - Available at: <http://www.akib.kz> (Accessed: 14.08.2021)
5. KR Akparat zhane kogamdik damy ministrliги [the Ministry of Information and Social Development of the Republic of Kazakhstan]. [Electronic resource] - Available at: <http://www.mic.gov.kz> (Accessed: 15.08.2021)
6. KR Yltyk banki [the National Bank of the Republic of Kazakhstan]. [Electronic resource] - Available at: <http://www.nationalbank.kz> (Accessed: 17.08.2021)
7. KR YEM statistika komitetti [the Statistics Committee of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan]. [Electronic resource] - Available at: <http://www.stat.gov.kz> (Accessed: 12.07.2021)
8. NK «KazMynajGaz». Rejting Standard & Poor's [Prospectus for the third issue of coupon indexed bonds of NC KazMunayGas], 137 (2010). [Electronic resource] - Available at: https://www.kmg.kz/uploads/documents/raiting/2010/prospekt_tretiego_vypuska_kuponnyh_indeks_obligacij.pdf (Accessed: 27.08.2021)
9. Polyakova S.V. Tauekelge arналган IT-platforma [IT-platform for risk]. [Electronic resource] - Available at: <http://www.fd.ru/topic/28171.html>. (Accessed: 03.09.2021)
10. Ypravlenie riskami organizacij. Integrirovannaya model'. PricewaterhouseCoopers LLP, The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission: Deloitte sovместno s Institytom vnyrennih ayditorov [Risk management of organizations. Integrated model, «PricewaterhouseCoopers» LLP, Committee of sponsors of the Trade Union Commission. Translation from English: Deloitte in collaboration with the Institute of Internal Auditors], Moskow, 2004. [Electronic resource] - Available at: <http://nauka.x-pdf.ru/17raznoe/407248-1-upravlenie-riskami-organizacij-integrirovannaya-model-kratkoe-izlozhenie-konceptualnie-osnovi-sentyabr-2004-komitet.php> (Accessed: 10.09.2021)
11. Halykaralyk telekommunikaciya odagy resmi sajty [the International Telecommunication Union]. [Electronic resource] - Available at: <http://www.itu.int> (Accessed: 12.08.2021)
12. Halykaralyk ekonomikalyk forymy resmi sajty [the International Economic Forum]. [Electronic resource] - Available at: <http://www.weforum.org> (Accessed: 13.08.2021)
13. N.D. Risk IT Framework. [Electronic resource] - Available at: <http://www.isaca.org>. (Accessed: 13.08.2021)
14. N.D. Risk management and risk profile guidelines for telecommunication organizations. [Electronic resource] - Available at: <http://www.itu.int/rec/T-REC-X.1055/en> (Accessed: 14.09.2021)

Н.Н. Нурмухаметов¹, К.Т. Ауезова¹, М.Б. Султанова²

¹Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

²Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана, Уральск, Казахстан

Информационные технологии в управлении рисками предприятия

Аннотация. Статья направлена на выявление и проведение анализа значимости информационных технологий в управлении рисками предприятий

В настоящее время информационные технологии выполняют стратегически важные функции в организации хозяйственной деятельности предприятия. Поэтому проведен анализ важности эффективного использования механизмов управления для обеспечения динамичного развития информационных технологий на предприятии, а также проанализирована необходимость выделения инновационных механизмов управления для повышения конкурентоспособности предприятий данной отрасли, в результате чего проанализированы возможности эффективного планирования мероприятий по организации системы эффективного управления информационными технологиями в управлении рисками.

Рассмотренный в статье механизм управления включает миссию, цель, задачи, принципы, функции и методы управления. Кроме того, были описаны механизмы планирования, организации, стимулирования, координации, контроля и предложены пути формирования механизмов управления. Механизмы инновационного управления также рассматривались как источник продвижения со стороны использования информационных технологий.

В заключении отражены основные преимущества использования информационных технологий в управлении рисками.

Ключевые слова: предприятия, компания, управление рисками, менеджмент, информационные технологии, риск, коммуникации.

N.N. Nurmukhametov¹, K.T. Auezova¹, M.B. Sultanova²

¹L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

²West Kazakhstan agrarian and technical University named after Zhangir Khan, Uralsk, Kazakhstan

Information technology in enterprise risk management

Abstract. The article is aimed at identifying and analyzing the importance of information technologies in enterprise risk management

Currently, information technologies perform strategically important functions, such as economic, social, etc. Therefore, the analysis of the importance of effective use of management mechanisms to ensure the dynamic development of information technologies in the enterprise, as well as the need to identify innovative management mechanisms to increase the competitiveness of enterprises in this industry, as a result of which the possibilities of effective planning of measures for the organization of an effective information technology management system in risk management are analyzed.

The management mechanism considered in the article includes the mission, purpose, tasks, principles, functions and methods of management. In addition, the mechanisms of planning, organization, stimulation, coordination, control were described and ways of forming management mechanisms were proposed. Mechanisms of innovative management were also considered as a source of promotion from the use of information technologies.

The conclusion reflects the main advantages of using information technologies in risk management.

Keywords: risk management, management, information technology, risk, communication.

Авторлар туралы мәлімет:

Нурмухаметов Н.Н. - экономика ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің менеджмент кафедрасының профессоры, Қажымұқан көш., 11, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Ауезова К.Т. - **корреспонденция үшін автор**, техника ғылымдарының кандидаты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің менеджмент кафедрасының доценті, Қажымұқан көш., 11, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Султанова М.Б. - экономика ғылымдарының кандидаты, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің менеджмент кафедрасының доценті, Жәңгір хан көш., 51, Орал, Қазақстан.

Nurmukhametov N.N. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of L.N. Gumilyov Eurasian National University, 11 Kazhymukan street, Nur-Sultan, Kazakhstan.

Auezova K.T. - **Corresponding author**, Candidate of Technical Sciences, Associate Professor of L.N. Gumilyov Eurasian National University, 11 Kazhymukan street, Nur-Sultan, Kazakhstan.

Sultanova M.B. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of West Kazakhstan agrarian and technical University named after Zhangir Khan, 51 Zhangir Khan street, Uralsk, Kazakhstan.